

กระบวนการจัด “งานศพสีเขียว” เพื่อความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อม
: กรณีศึกษาบ้านเล่า ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ*
THE PROCESS OF ORGANIZING “GREEN FUNERAL” FOR COMMUNITY AND
ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY: A CASE STUDIES OF BANLOA, BANLOA
SUB-DISTRICT MUANG CHAIYAPHUM DISTRICT, CHAIYAPHUM PROVINCE

พระมหาสังคม ชยานนโท

Phramaha Sangkom Chayananto

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: sangkom5899@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาบริบทชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับงานศพ 2. ศึกษาสาเหตุ ปัจจัย เงื่อนไข ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดงานศพทั้งด้านคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม 3. ศึกษาคุณค่าความสำคัญของบทสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ และ 4. ศึกษากระบวนการจัดงานศพสีเขียวเพื่อความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อม รูปแบบการวิจัย คือ วิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา เชิงพรรณนาและการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ผลการวิจัยพบว่า 1. การจัดงานฌาปนกิจศพได้จัดงานศพ ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน และสนับสนุนการจัดอย่างประหยัดไม่ใหญ่โต ไม่ฟุ่มเฟือย แต่มีคุณค่า 2. การจัดงานฌาปนกิจ เจ้าภาพส่วนใหญ่ก็ยังคงจัดงานศพตามกระแสบริโภคนิยม จึงมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และบริบทสังคมชุมชน 3. การสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เป็นการสวดด้วยภาษาบาลี และ 4. กระบวนการจัดงานศพสีเขียวเพื่อความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบใหม่โดยปลูกฝังว่าเป็นงานบุญเฮือนดี

คำสำคัญ: การจัดการงานศพสีเขียว; ความยั่งยืน; ชุมชนและสิ่งแวดล้อม

Abstract

Objectives of this research were: 1. To study the community context related to funerals, 2. To study the causes, factors, conditions, and impacts of funerals in terms of quality of life and the environment, 3. To study the value and importance of Abhidhamma 7 chants and 4. to study the process of organizing green funerals for community and environmental sustainability. The research design was qualitative research using in-depth interviews with key informants. Data was analyzed by descriptive content interpretation and focus group discussions.

The results showed that 1. Funeral arrangements were alcohol-free, gambling-free, and support frugal arrangements that were not large or extravagant, but valuable. 2. Most funeral arrangements were still organized according to consumerism, which had an impact on quality of life, the environment, and the social context of the community. 3. Chanting of the Abhidhamma 7, Metaphysics, scriptures in Pali language. and 4. The process of organizing a green funeral for the sustainability of the community and the environment in a new form by instilling that it is a good merit-making event.

Keywords: Green Funeral Management; Sustainable; Community and Environmental

บทนำ

งานศพเป็นงานที่น่าจะทำให้เกิดความเข้าใจความจริงของชีวิตที่ต้องมีเกิด แก่ เจ็บ ตาย แต่งานศพปัจจุบันกลับไม่ได้เป็นสถานที่ ๆ ให้คนได้มาเรียนรู้ เข้าใจ รับผิดชอบ และพัฒนาความคิดของผู้มาร่วมงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะการใช้จ่ายอย่างสิ้นเปลือง ทำให้เป็นหนี้และทำให้เกิดมลพิษแก่สิ่งแวดล้อม เช่น เศษอาหาร ถุงพลาสติก พวงหรีด ดอกไม้แห้ง ขวด ที่ล้นแล้วแต่เป็นขยะ สร้างความเดือดร้อนให้แก่ชุมชน ส่งกลิ่นเหม็น น้ำเน่าเสีย และสารเคมีต่าง ๆ ไหลลงสู่พื้นดินและน้ำ แต่ยังไม่ได้มีการบริหารจัดการที่ดี สิ่งเหล่านี้จึงทำให้เกิดผลเสียต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

การวิจัยจะทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้และพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชน โดยจัดการสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกับหลักธรรมผ่านการสวดพระอภิธรรมแบบแปล นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านความสุขสงบทางจิตใจและการตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมด้วย แต่บทสวดพระอภิธรรม ในแต่ละคนก็ได้เพียงผ่านหู เพราะฟังไม่เข้าใจ ไม่เกิดความซาบซึ้ง

ไม่รู้ว่ามีประโยชน์อย่างไร เพียงแต่ฟังให้จบ ๆ ไปในแต่ละคืนเท่านั้น เช่นเดียวกับการดื่มเหล้าและการเล่นเกมพนันในงานศพ (อินแก้ว เรือนปานนท์, 2545)

พระอภิธรรม 7 คัมภีร์ คือ ธรรมะขั้นสูง หัวใจของอภิธรรมจะกล่าวถึงเรื่องของ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าแสดงโปรดพุทธมารดา (ธรรมแทนค่าน้ำนม) มีสาระที่ลึกซึ้ง แม้จะฟังคำแปลแล้วก็ยังเข้าใจได้ยาก แต่การที่นำเอาพระอภิธรรมมาสวดในงานศพ ก็เพื่อให้ผู้ฟังได้เข้าใจความจริงของสังขารที่เกิดขึ้นแล้วก็ต้องพบกับความแก่ ความเจ็บ และความตาย โดยมีศพเป็นตัวอย่างมองเห็นเฉพาะหน้า แต่ถ้าผู้ฟังพอจะรู้คำแปลอยู่บ้างก็จะเข้าใจความหมายได้ลึกซึ้งดีขึ้น (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2560)

บ้านเล่าแบ่งแยกเขตการปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน คือ บ้านเล่า หมู่ 2 บ้านโนนสะอาด หมู่ 10 บ้านห้วยม่วง หมู่ 13 และบ้านเล่า หมู่ 14 พิธีกรรมงานศพตำบลบ้านเล่าในอดีต ยุคก่อนมีไฟฟ้า ไม่มีการฉีดยากันศพแน่ เมื่อประมาณ 50-60 ปีในอดีตจะเก็บศพไว้นานไม่ได้ กล่าวคือ เมื่อมีคนตายบรรดาญาติพี่น้องและคนในชุมชนจะช่วยกันนำโลงบรรจุศพทันทีและจะจัดงานศพได้ไม่เกิน 2 คืน การจัดงานจะเรียบง่ายและไม่แจกการ์ด มีแต่ชาวบ้านจะช่วยบอกต่อกันไป ในยุคอดีตไม่มีสัปเหร่อ ปัจจุบันที่วัดอัมพาบ้านเล่าในแต่ละปีจะมีการจัดงานฌาปนกิจปีละไม่ต่ำกว่า 20 ศพ จากการใช้บริการของชุมชนบ้านเล่า 4 หมู่ บางเดือนมีถึง 4 - 5 ศพ มีความพยายามหลายปีของชุมชนที่จะให้มีการพัฒนาการจัดงานศพให้มีคุณค่ามากขึ้น อาทิเช่น โครงการงดเหล้าในงานศพ โดยมี องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเล่า เข้ามาให้การสนับสนุน แต่ดูเหมือนว่าจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังจัดงานศพตามประเพณีปฏิบัติโดยทั่วไป ซึ่งมีทั้งการดื่มเหล้า เล่นการพนันในงานศพ (บุญมี เมธางกูร, 2554)

จากการแลกเปลี่ยนพูดคุยและได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน พอจะสรุปปัญหาโดยภาพรวมได้ดังนี้ 1. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม 2. ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจอันเกี่ยวเนื่องกับการจัดงานศพ 3. ปัญหาทางด้านสังคม 4. ปัญหาการไม่รู้ความหมายของบทสวดพระอภิธรรม ผลกระทบจากการจัดงานศพ นอกจากจะไม่ได้ให้สาระประโยชน์กับผู้มาร่วมงานแล้ว ยังเป็นสถานที่ ๆ สนุกสนาน เฮฮาในทางอกุศล ทำให้เกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการไม่รู้คุณค่าความหมายของการสวดพระอภิธรรม วัดและชาวบ้านจึงต้องการที่จะร่วมด้วยช่วยกันแก้ไขปัญหาลำนี้ให้เป็นการจัดงานศพต้นแบบที่สามารถงดเหล้า ประหยัดรายจ่าย ลดขยะ และมีการสวดพระอภิธรรมแปลเพื่อคนในชุมชนให้เกิดความตื่นรู้ต่อปัญหา นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของคนจนเกิดความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อมในที่สุด (พระอมรเมธจารย์ (สุคนธ์ ปากโร) และคณะ, 2538)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับงานศพตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาสาเหตุ ปัจจัย เงื่อนไข ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดงานศพทั้งด้านคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อศึกษาคุณค่าความสำคัญของบทสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์
4. เพื่อศึกษากระบวนการจัดงานศพสีเขียวเพื่อความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านเล่า

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ 1. ชาวบ้านชุมชนบ้านเล่า 4 หมู่ 2. เด็กและเยาวชนของชุมชนบ้านเล่า 4 หมู่ คือ บ้านเล่า หมู่ 2 บ้านโนนสะอาด หมู่ 10 บ้านห้วยม่วง หมู่ 13 และบ้านเล่า หมู่ 14 จำนวน 20 คนขึ้นไป

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ 1. ชาวบ้านชุมชนบ้านเล่า 4 หมู่ 2. เด็กและเยาวชนของชุมชนบ้านเล่า 4 หมู่ จำนวน 20 คนขึ้นไป

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 นิตยหมายการสัมภาษณ์

4.2 ดำเนินการสัมภาษณ์

4.3 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) รวมทั้งใช้แนวคิดจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนในการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพร่วมตัวแปรสังเกตได้จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การทบทวนวรรณกรรม และการสัมภาษณ์ (สุภางค์ จันทวานิช, 2543)

ผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพ บริบทชุมชนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพ ก่อนการวิจัยไม่รู้เกี่ยวกับวิถี ประเพณีการจัดงานศพดั้งเดิม หลังการวิจัยทำให้รู้ว่าการจัดงานศพในชุมชนเมื่อ 50-60 ปีที่ผ่านมานั้นมีรูปแบบที่เรียบง่ายสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คนในชุมชนต่างให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่มุ่งวัตถุนิยมเหมือนปัจจุบัน จึงเป็นที่มาของงานบุญเฮือนดี การจัดงานศพในปัจจุบัน เกิดจากค่านิยมที่ผิดและการลอกเลียนแบบกัน โดยไม่คำนึงถึงฐานะทางการเงินของตนเอง ทุกอย่าง ต้องจ่ายต้องจ่ายเงินเพื่อให้ได้มาซึ่งบริการ ทำให้ระหว่างดำเนินการวิจัย ทีมวิจัยจึงใช้คำว่า บุญเฮือนดี ซึ่งชาวบ้านเข้าใจได้ง่ายและยอมรับมากกว่าใช้คำว่า งานศพสี่เชียว ในการขับเคลื่อนซึ่งคำว่า งานศพสี่เชียว นั้นชาวบ้านจะเข้าใจไปว่าเป็นงานศพที่มีแต่ต้นไม้ทำให้เกิดการไม่ยอมรับ

การลงพื้นที่วิจัยทำให้รู้ว่า จริง ๆ แล้วชาวบ้านต้องการที่จะหลุดพ้นจากห่วงโซ่แห่งความฟุ่มเฟือยอันก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมามากมายนี้ แต่ยังไม่มีการกล้าคิดกล้าทำ กล้าทำ จนกระทั่งได้เกิดโครงการวิจัยนี้ขึ้นมา จึงมีใช้เรื่องยากนักที่จะร่วมกันหาหนทางที่จะนำวิถีประเพณีที่ดี เมื่อครั้งเก่าก่อนกลับมาปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสมกับและตรงกับความต้องการของชุมชน

นอกจากนี้ ยังทำให้ได้เรียนรู้ถึงประวัติของการก่อตั้งชุมชนในยุคก่อนว่า ชุมชนบ้านเล่านั้นมีอายุไม่ต่ำกว่า 200 ปี ต้นตระกูลและรากเหง้าของชาวบ้านเล่า เดินทางย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองเวียงจันทน์ในอดีต ผู้นำชุมชนแต่โบราณนั้นมีศักดิ์นาเป็นถึงท่านหมื่น ท่านขุน เป็นปราชญ์ในราชสำนัก ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในชาติตระกูลของคนบ้านเล่านั้น กล่าวคือ มีพ่อขุนหมื่น สุรกิจ ได้นำราชภรณ์มาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย และเป็นกำนันสมัยนั้น (คนแรก) เรื่องราวต่าง ๆ ได้มีการบอกเล่าให้กับลูกหลานให้ได้รับรู้และเกิดความภาคภูมิใจว่า คนบ้านเล่านั้นแต่เป็นนักปราชญ์ (นับว่าเป็นความภาคภูมิใจของชุมชน) อีกทั้งยังเป็นการปลูกและปลูกจิตสำนึกรักและรักษากันเกิดของคนรุ่นลูกรุ่นหลาน

2. สาเหตุ ปัจจัย เจือจาง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดงานศพ ในแต่ละปีจะมีการจัดงานฌาปนกิจปีละไม่ต่ำกว่า 20 ศพ จากการใช้บริการของชุมชนบ้านเล่า 4 หมู่ มีความพยายามหลายปีของชุมชนที่จะให้มีการพัฒนาการจัดงานศพให้มีคุณค่ามากขึ้น อาทิ เช่น โครงการงดเหล้าในงานศพ โดยมี องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเล่า เข้ามาให้การสนับสนุน แต่ดูเหมือนว่าจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังจัดงานศพตามประเพณีปฏิบัติโดยทั่วไป ซึ่งมีทั้งการดื่มเหล้า เล่นการพนัน จากการแลกเปลี่ยนพูดคุยและได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันกับชุมชน พบปัญหา 4 ด้าน กล่าวคือ 1. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เมื่อการจัดงานศพเสร็จสิ้นลงแล้ว ผลที่เกิดขึ้น คือ ขยะที่มีเป็นจำนวนมาก

ขวดพลาสติก แก้วพลาสติก ถุงพลาสติก พวงหรีด เป็นต้น 2. ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการจัดการศพ ที่จัดงานศพเกิดค่าใช้จ่ายไม่ต่ำกว่า 60,000.00 บาท 3. ปัญหาทางด้านสังคม ที่เกี่ยวกับเล่นการพนัน เล่นไพ่ กินเหล้า ทั้งเด็กจนไปถึงผู้ใหญ่ดื่มเบียร์เหล้ากันมากขึ้นทั้ง ๆ ที่เป็นชาวพุทธ และเพิ่งรับศีลข้อ 5 ด้วยซ้ำไป 4. ปัญหาการไม่รู้จักความหมายของบทสวดพระอภิธรรม จึงทำให้ไม่มีความรู้ว่าจะสวดอะไร สอนอะไร จึงทำให้ขาดความเข้าใจในสาระและคุณค่าแท้จริงของการจัดงานศพ

ปัญหาที่กล่าวมาแล้ว จึงเป็นสาเหตุ ปัจจัย เงื่อนไขที่ทำให้ไม่สามารถหลุดพ้นจากห่วงโซ่แห่งความฟุ่มเฟือยและ อบายมุขได้นั้น เชื่อว่ามาจากค่านิยมที่ไม่ถูกต้องและการลอกเลียนแบบกัน ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากอิทธิพล วัฒนธรรมเข้ามาครอบงำ ทีมวิจัยมีความต้องการที่จะร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งประสบผลสำเร็จ และสิ่งที่เปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเช่นกันก็คือ ลดปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการจัดงานศพ เมื่อครอบครัวไม่เป็นหนี้ ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกันในครอบครัว จึงเอื้อให้เกิดความรักความสามัคคีใน ชุมชนเกิดการช่วยเหลือกันและกัน อีกสิ่งหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงมากก็คือ ปัญหาขยะรกรากบ้านล้นวัดไม่มี ให้เห็นอีกต่อไป เนื่องจากทุกคนในชุมชนต่างได้เรียนรู้วิธีการบริหารจัดการขยะ เช่น การคัดแยก การ จัดเก็บ การกำจัด อย่างถูกวิธี โดยขยะอันตรายที่เกิดจากการจัดงานศพลดลงเกือบเป็นศูนย์

3. คุณค่าความสำคัญของบทสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เมื่อก่อนการฟังบทสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เป็นการฟังอย่างขอไปที ฟังอย่างเสียไม่ได้ ฟังไปคุยไป เนื่องจากไม่มีความเข้าใจในความหมายและคำสอนของบทสวดที่เป็นภาษาบาลี จึงทำให้บรรยากาศของการไปร่วมงานศพเต็มไปด้วยเสียงพูดคุยกันโหมงแฉ่งแข่งกับเสียงพระสวด เมื่อเริ่มมีการนำบทสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ มาแปลเป็นภาษาร้อยแก้วที่เข้าใจง่าย ขึ้นในระดับหนึ่งชาวบ้านก็เริ่มให้ความสนใจใคร่รู้ จึงตั้งใจฟังมากขึ้น ถึงแม้ว่าอาจจะยังไม่เข้าใจเสีย ทั้งหมดแต่ก็ดีกว่าเดิม เมื่อผู้ฟังตั้งใจฟังจึงทำให้เกิดสมาธิ สติ ปัญญา ในการที่จะจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ที่มากระทบกับชีวิตของตนเอง ทำให้เข้าใจว่าชีวิตก็คือธรรมชาติ และธรรมชาติก็คือธรรมชาติ นั่นเอง

4. กระบวนการจัดงานศพเพื่อความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อม ก่อนที่จะมีโครงการวิจัยฯ การจัดงานศพของชุมชนบ้านเล่า 4 หมู่เป็นการจัดในรูปแบบปัจจุบันที่ถูกครอบงำด้วยค่านิยมที่ผิดและการลอกเลียนแบบกัน เนื่องจากถูกครอบงำด้วยลัทธิวัตถุนิยมทุกอย่างต้องใช้เงินเป็นใบเบิกทาง ไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ตกเป็นเหยื่อของผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพตั้งแต่ สิ้นลมหายใจยันเก็บเถ้ากระดูก บางครอบครัวถึงกับยอมเป็นหนี้ดีกว่าขายหน้า

หากต้องจัดงานไม่สมเกียรติ (เข้าใจผิดอย่างมหันต์) เมื่อมีโครงการวิจัยฯ เข้ามา และได้ร่วมเรียนรู้ไปด้วยกันทั้งนักวิจัยและชาวบ้านต่างก็มองเห็นปัญหาเหมือนกัน ต้องการที่จะแก้ไข ปัญหาของคนในชุมชนด้วยกัน เพื่อให้ชุมชนเกิดความสุข อย่างแท้จริง ต้องการให้มีบรรยากาศของความรักความสามัคคีเหมือนในอดีตที่ผ่านมา ต้องการมีส่วนร่วม ร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อลูกหลานในอนาคตจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการจัดงานศพจากปัจจุบันที่มีค่าใช้จ่ายสูงมาก เกินความจำเป็นเมื่อเทียบกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน นั่นก็คือ รูปแบบการจัดงานบุญเฮือนดี ที่นำเอาสิ่งดี ๆ ในอดีตมาประยุกต์ให้เข้าและเหมาะสมเพื่อความยั่งยืนของชุมชนและ สิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าเป็นการรักษา สืบสาน ต่อยอด ประเพณีการจัดงานศพอันดีงามของชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ขั้นตอนที่ทำให้ได้มาซึ่งกระบวนการจัดงานศพเพื่อความยั่งยืนของชุมชนและ สิ่งแวดล้อม มีดังนี้

4.1 ขั้นตอนที่ 1 หาแนวร่วมกระบวนการทางความคิด หรือ ลงเรือลำเดียวกัน โดย 1. การสร้างกลุ่มคนที่มีแนวคิดเหมือนกัน 2. กำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มให้ชัดเจน 3. กำหนดบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ 4. ร่วมวางแผนออกแบบและสร้างเครื่องมือในการค้นหาปัญหา และ 5. ประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรับทราบ

4.2 ขั้นตอนที่ 2 ลงพื้นที่เก็บข้อมูล (เข้าถ้าเสือ) 1. การเก็บข้อมูลซึ่งมีทั้งที่เป็นรายบุคคล และเก็บแบบกลุ่ม 2. รวบรวมปัญหา ความคาดหวังของชุมชน และวิเคราะห์ข้อมูล 3. นำเสนอรูปแบบการจัดงานศพในเบื้องต้น 4. ลงมือปฏิบัติจริง พร้อมเก็บข้อมูล และ 5. ปรับปรุงพัฒนารูปแบบ

4.3 ขั้นตอนที่ 3 เชิญชวนให้มาเป็นพวกเดียวกัน (ขายของ) 1. วางแผนเตรียมรูปแบบเพื่อนำเสนอ 2. นำเสนอข้อมูลบางส่วนที่เป็นจริง เสนอรูปแบบ ขอมติในเบื้องต้น 3. รับสมัครจิตอาสา 4. จัดเวทีใหญ่เพื่อนำเสนอข้อมูลทั้งหมด ขอมติเห็นชอบ และทำ MOU และ 5. กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการจัดงานศพ 6. รับสมัครเข้าร่วมโครงการงานบุญเฮือนดี

4.3.1 การเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล 1. เกิดความเข้าใจในหลักคำสอนจากการอ่านและฟังบทสวดพระอภิธรรม 2. มีความมั่นคงทางอารมณ์มากขึ้น เช่น ใจเย็นขึ้น โกรธน้อยลง มีเหตุผล 3. สร้างอาชีพและรายได้เสริม เช่น งานพิธีกร และ 4. เห็นคุณค่าของเวลา

4.3.2 การเปลี่ยนแปลงในระดับกลุ่ม 1. เกิดการเรียนรู้กระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ 2. เกิดการเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัย และ 3. เกิดการเรียนรู้และเข้าใจถึงการทำงานเป็นทีม

4.3.3 การเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน 1. เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดงานศพในปัจจุบันเป็นงานบุญเฮือนดี 2. เกิดค่านิยมภายใต้แนวคิดประหยัด ประโยชน์ ปลอดภัย 3. ลดปริมาณขยะจากการจัดงานศพ 4. ลดภาระหนี้สินอันเกิดจากการจัดงานศพ 5. คนในชุมชนให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้น (จิตอาสา) และ 6. มีการขยายผลไปสู่หมู่บ้านข้างเคียง ได้แก่ หมู่ 9 บ้านหนองแขว และ ชาวบ้านในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านต่างๆ ดังนี้ การจัดการขยะ จิตอาสา

4.3.4 การเปลี่ยนแปลงในระดับองค์กร

4.3.4.1 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเล่า 1. เป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมและให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการขยะ 2. ให้การสนับสนุนถังขยะขนาด 100 ลิตร แก่โครงการฯ เพื่อจัดทำเป็นถังคัดแยกขยะแต่ละประเภท และสามารถนำไปใช้ในงานศพได้ทั้งที่บ้านและวัด และ 3. สนับสนุนและส่งบุคลากรให้ทำงานร่วมกับโครงการฯ ในฐานะนักวิจัย

4.3.4.2 โรงเรียนบ้านเล่าวิทยาคาร 1. ให้ความร่วมมือส่งนักเรียนมาร่วมเป็นจิตอาสาช่วยงานฌาปนกิจศพ (วันประชุมเพลิง) ภายใต้แนวคิดลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้

5. ปัญหาและอุปสรรค พบว่า ตลอดระยะเวลาในการดำเนินโครงการฯ มีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เกิดขึ้น ดังนี้ 1. ปัญหาความขัดแย้งกับกลุ่มอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการประดับตกแต่งสถานที่(เมรุ) ในชุมชน โดยที่กลุ่มนี้ไม่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการฯ 2. ปัญหาความขัดแย้งกับกลุ่มอาชีพพิธีกร (งานศพ) ที่มีอยู่ในชุมชน โดยหากเจ้าภาพงานศพที่เข้าร่วมโครงการฯ ต้องการให้กลุ่มนี้มาทำหน้าที่พิธีกรในงานศพมักจะถูกปฏิเสธ โดยอ้างว่าให้ใช้พิธีกรของโครงการฯ ทั้งนี้โครงการฯ ก็ได้มีการเชิญชวนให้กลุ่มนี้เข้าร่วมเป็นจิตอาสางานพิธีกร แต่ได้รับการปฏิเสธ และ 3. ปัญหาความขัดแย้งกับผู้ประกอบการเกี่ยวกับการจัดการงานศพ เนื่องจากปัจจุบันนี้สิ่งของต่าง ๆ เช่น โลงใน โลงเย็น โต๊ะ เก้าอี้ เต็นท์ การประดับตกแต่งสถานที่ ฯลฯ สามารถใช้บริการจากทางวัด และโครงการฯ ได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย จึงเป็นการลดรายได้ของผู้ประกอบการเหล่านี้

อภิปรายผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับงานศพตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บริบทชุมชนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพ ก่อนการวิจัยไม่รู้เกี่ยวกับวิถีประเพณีการจัดงานศพดั้งเดิม หลังการวิจัยทำให้รู้ว่าการจัดงานศพในชุมชนเมื่อ 50-60 ปีที่ผ่านมานั้นมีรูปแบบที่เรียบง่ายสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คนในชุมชนต่างให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่มุ่งวัตถุนิยมเหมือนปัจจุบัน จึงเป็นที่มาของงานบุญเฮือนดี

การจัดงานศพในปัจจุบันเกิดจากค่านิยมที่ผิดและการลอกเลียนแบบกัน โดยไม่คำนึงถึงฐานะทางการเงินของตนเอง ทุกอย่างต้องจ้างต้องจ่ายเงินเพื่อให้ได้มาซึ่งบริการ ทำให้ระหว่างดำเนินการวิจัย ทีมวิจัยจึงใช้คำว่า บุญเฮือนดี ซึ่งชาวบ้านเข้าใจได้ง่ายและยอมรับมากกว่าใช้คำว่า งานศพสีเขียว ในการขับเคลื่อน ซึ่งคำว่า งานศพสีเขียวนั้นชาวบ้านจะเข้าใจไปว่าเป็นงานศพที่มีแต่ต้นไม้ทำให้เกิดการไม่ยอมรับ (ไพวรรณ ปุริมาตร, 2563)

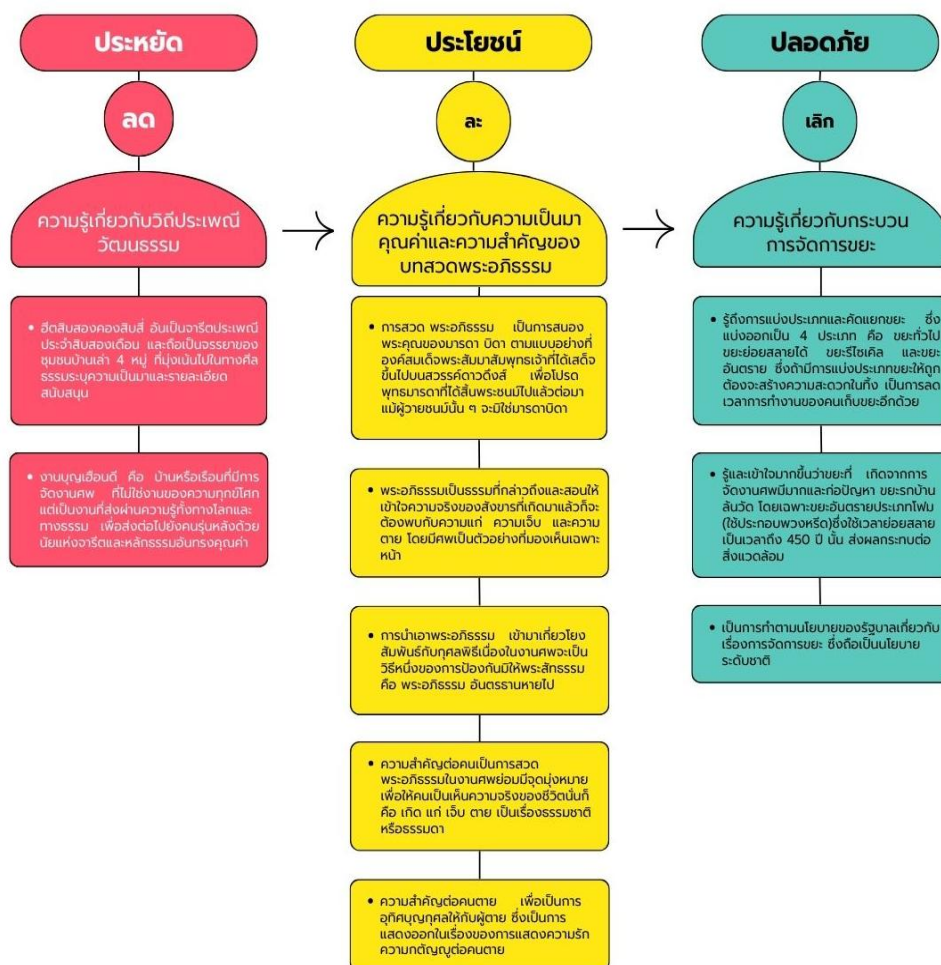
2. สาเหตุ ปัจจัย เจื่อนไข ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดงานศพทั้งด้านคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม สิ่งที่เปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจน ก็คือ ลดปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการจัดงานศพ เมื่อครอบครัวไม่เป็นหนี้ ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกันในครอบครัว จึงเอื้อให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชนเกิดการช่วยเหลือกันและกัน อีกสิ่งหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงมากก็คือ ปัญหาขยะรกรากบ้านล้นวัดไม่มีให้เห็นอีกต่อไป เนื่องจากทุกคนในชุมชนต่างได้เรียนรู้วิธีการบริหารจัดการขยะ เช่น การคัดแยก การจัดเก็บ การกำจัด อย่างถูกวิธี โดยขยะอันตรายที่เกิดจากการจัดงานศพลดลงเกือบเป็นศูนย์ (บุรินทร์ รุจจนพันธุ์ และคณะ, 2551)

3. คุณค่าความสำคัญของบทสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ การนำบทสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ มาแปลเป็นภาษาร้อยแก้วที่เข้าใจง่ายขึ้นในระดับหนึ่ง ชาวบ้านก็เริ่มให้ความสนใจใคร่รู้ จึงตั้งใจฟังมากขึ้น ถึงแม้ว่าอาจจะยังไม่เข้าใจเสียทั้งหมด แต่ก็ยังดีกว่าเดิม เมื่อผู้ฟังตั้งใจฟังจึงทำให้เกิดสมาธิ สติ ปัญญา ในการที่จะจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ที่มากระทบกับชีวิตของตนเอง ทำให้เข้าใจว่าชีวิตก็คือธรรมชาติ และธรรมชาติก็คือธรรมชาติ นั่นเอง

4. กระบวนการจัดงานศพเพื่อความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อม การได้ร่วมเรียนรู้ไปด้วยกันทั้งนักวิจัยและชาวบ้าน ต่างก็มองเห็นปัญหาเหมือนกัน ต้องการที่จะแก้ไขปัญหของคนในชุมชนด้วยกัน เพื่อให้ชุมชนมีความสุขอย่างแท้จริง ต้องการให้มีบรรยากาศของความรักความสามัคคีเหมือนในอดีตที่ผ่านมา ต้องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อลูกหลานในอนาคต จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดงานศพจากปัจจุบันที่มีค่าใช้จ่ายสูงมากเกินความจำเป็นเมื่อเทียบกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน นั่นก็คือรูปแบบการจัดงานบุญเฮือนดี ที่นำเอาสิ่งดี ๆ ในอดีตมาประยุกต์ให้เข้าและเหมาะสมเพื่อความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าเป็นการรักษา สืบสาน ต่อยอด ประเพณีการจัดงานศพอันดีงามของชุมชน (อินแก้ว เรือนปานนท์, 2545)

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง กระบวนการจัด “งานศพสีเขียว” เพื่อความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาบ้านเล่า ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

1. ความรู้เกี่ยวกับวิถีประเพณีวัฒนธรรม

1.1 ฮิตสิบสองคองสิบสี่ อันเป็นจารีตประเพณีประจำสิบสองเดือน และถือเป็นจรรยาของชุมชนบ้านเล่า 4 หมู่ ที่มุ่งเน้นไปในทางศีลธรรม

1.2 งานบุญเฮือนดี คือ บ้านหรือเรือนที่มีการจัดงานศพ ที่ไม่ใช่งานของความทุกข์โศก แต่เป็นงานที่ส่งผ่านความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อส่งต่อไปยังคนรุ่นหลังด้วยนิยแห่งจารีตและหลักธรรมอันทรงคุณค่า

2. ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาคุณค่าและความสำคัญของบทสวดพระอภิธรรม

2.1 การสวดพระอภิธรรม เป็นการสนองพระคุณของมารดา บิดา ตามแบบอย่างที่ถูกสั่งสอนโดยพระสันตปาพุทธเจ้าที่ได้เสด็จขึ้นบวรสวรรค์ดาวดึงส์เพื่อโปรด

พุทธมารดาที่ได้สิ้นพระชนม์ไปแล้ว ต่อมาแม่ผู้วายชนมนั้น ๆ จะมีใช้มารดาบิดาก็ตาม แต่ก็ถือเป็นประเพณีที่ผู้บำเพ็ญกุศลจะได้อุทิศไปให้ผู้วายชนมนั้น

2.2 พระอภิธรรมเป็นธรรมที่กล่าวถึงและสอนให้เข้าใจความจริงของสังขารที่เกิดขึ้นมาแล้วก็ต้องพบกับความแก่ ความเจ็บ และความตาย โดยมีศพเป็นตัวอย่างที่ย่อมเห็นเฉพาะหน้า

2.3 การนำเอาพระอภิธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกุศลพิธีเนื่องในงานศพ จะเป็นวิธีหนึ่งของการป้องกันมิให้พระสัทธรรม คือ พระอภิธรรม อันตรธานหายไป

2.4 ความสำคัญต่อคนเป็น การสวดพระอภิธรรมในงานศพ ย่อมมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คนเป็นเห็นความจริงของชีวิต นั่นก็คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมดาหรือธรรมดาคา

2.5 ความสำคัญต่อคนตาย เพื่อเป็นการอุทิศบุญกุศลให้กับผู้ตาย ซึ่งเป็นการแสดงออกในเรื่องของการแสดงความรัก ความกตัญญูต่อคนตาย

3. ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดการขยะ

3.1 รู้ถึงการแบ่งประเภทและคัดแยกขยะ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ขยะทั่วไป ขยะย่อยสลายได้ ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย ซึ่งถ้ามีการแบ่งประเภทขยะให้ถูกต้องจะสร้างความสะดวกในทิ้ง เป็นการลดเวลาการทำงานของคนที่เก็บขยะอีกด้วย

3.2 รู้และเข้าใจมากขึ้นว่าขยะที่เกิดจากการจัดงานศพมีมากและก่อปัญหาขยะรบกวนบ้านวัด โดยเฉพาะขยะอันตรายประเภทโฟม (ใช้ประกอบพวงหรีด)ซึ่งใช้เวลาย่อยสลายเป็นเวลาถึง 450 ปี นั้น ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3.3 เป็นการทำตามนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับเรื่องการจัดการขยะ ซึ่งถือเป็นนโยบายระดับชาติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีการจัดตั้งกองทุนบุญเฮือนดี เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการจัดงานศพ และเพื่อใช้จ่ายในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดงานศพ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ช่องทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและการยอมรับจนนำไปสู่การปฏิบัติจริงกระบวนการจัดงานศพสีเขียว เพื่อความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อมได้นั้น สิ่งสำคัญ คือ การให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความตระหนักและต้องการแก้ปัญหาพร้อมกันอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรนำกระบวนการจัดงานศพสีเขียว เพื่อความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อมไปใช้ในพื้นที่อื่นด้วย

เอกสารอ้างอิง

- บุญมี เมธางกูร. (2554). *ความมหัศจรรย์ของจิต*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- บุรินทร์ รุจจนพันธุ์ และคณะ. (2551). *รูปแบบการจัดการงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.).
- พระอมรเมธาจารย์ (สุคนธ์ ปภาโร) และคณะ. (2538). *พระไตรปิฎกปริทัศน์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพวรรณ ปุริมาต. (2563). *พลวัตทางการเมืองกับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักการเมืองท้องถิ่น* (ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ (2560). *งานศพยุคแรกอุษาคเนย์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นาตาเอก.
- สุภางค์ จันทวานิช (2543). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อินแก้ว เรือนปานันท์. (2545). *การจัดการงานศพด้วยความพอเพียง บ้านดง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง*. ลำปาง: สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 10 จังหวัดลำปาง และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).